

Povezanost disfunkcionalnih uverenja o partnerskom odnosu sa opažajem bračnog sklada¹

Severina Filipović²

Beograd

Tatjana Vukosavljević-Gvozden

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Goran Opačić

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Cilj istraživanja jeste da utvrdi povezanost bračnog sklada i disfunkcionalnih uverenja koja partneri imaju o intimnoj vezi, o kojima govori savremena kognitivno-bihejvioralna terapijska perspektiva. Uzimajući u obzir kompleksnu prirodu partnerskih odnosa, studija je obuhvatila tzv. intrapersonalni i interpersonalni pristup. Prvi ukazuje na to da je doživljaj sklada koji ima jedan partner određen njegovim trajnim karakteristikama ličnosti, dok drugi ukazuje na to da te karakteristike takođe utiču i na doživljaj kvaliteta braka koji ima drugi partner. U skladu s tim, pretpostavljeno je da će osoba opažati svoj brak kao manje skladan ukoliko ona sama, ali i njen partner, imaju izraženija disfunkcionalna uverenja. Uzorak je obuhvatio 100 bračnih parova iz Srbije, uzrasta 20–64 godine ($M = 41,8$), koji su popunili Upitnik uverenja o partnerskom odnosu i Skalu prilagođenosti dijade. Na intrapersonalnom planu utvrđeno je da postoje značajni efekti uverenja o partnerskom odnosu na opaženi bračni sklad za oba pola. Na interpersonalnom planu očekivani efekti utvrđeni su samo u uzorku žena. Takođe su dobijeni neočekivani pozitivni efekti pojedinih disfunkcionalnih uverenja o partnerskom odnosu (npr. romantični idealizam) na opaženi bračni sklad.

Ključne reči: bračni sklad, disfunkcionalna uverenja o partnerskoj vezi

1 Članak predstavlja rezultat rada na projektu „Identifikacija, merenje i razvoj kognitivnih i emocionalnih kompetencija važnih društvu orijentisanom na evropske integracije“ (br. 179018).

2 severinafilipovic@yahoo.com

Uvod

Porodica predstavlja jednu od najcenjenijih vrednosti modernog društva pošto se u njoj ostvaruju mnogobrojne ljudske potrebe – od onih fizioloških do potrebe za sigurnošću, pripadanjem i ljubavlju. U savremenom društvu problemi u porodičnom i bračnom funkcionisanju predstavljaju sve značajniju temu, o čemu svedoči podatak da se u Srbiji svaki peti brak završi razvodom (RZS, 2011), dok procenat razvedenih brakova u pojedinim zemljama ide i do 50% (Bradbury, Fincham & Beach, 2000). Imajući u vidu visoku stopu razvoda, prisustvo velikog broja neskladnih porodica i nalaze da u većini brakova kvalitet odnosa opada tokom vremena (Bradbury et al., 2000), veliki broj istraživača posvetio se utvrđivanju činilaca koje tome doprinose.

Na osnovu pregleda mnogobrojnih empirijskih studija i teorijskih modela o partnerskim odnosima, poteklih iz različitih oblasti psihologije i psihoterapije, kognicije koje imaju značajnu ulogu u bračnom odnosu mogu se razvrstati u pet kategorija (Baucom, Epstein, Sayers, & Sher, 1989): 1. atribucije tj. negativno ocenjivanje partnera (npr. kao sebičnog, nepažljivog i sl.) i pripisivanje tih karakteristika globalnim i stalnim osobinama ličnosti partnera; 2. selektivna pažnja, tj. pristrasno opažanje u kojem osoba obraća pažnju samo na deo raspoloživih informacija iz bračne sredine; 3. očekivanja, tj. predviđanje događaja koji će se desiti u budućnosti; 4. pretpostavke o karakteristikama partnera i o tome kako se pojedini događaji tipično odvijaju između partnera; 5. standardi koji podrazumevaju stavove o tome koje karakteristike partner i sama osoba *treba* da ima, i na koji način *treba* da se odvija interakcija partnera.

Različite pretpostavke o tome koje karakteristike osoba treba da ima u određenoj socijalnoj ulozi, npr. u ulozi žene, postaju model ponašanja u bračnom odnosu, ali takođe i model na osnovu koga osobe ocenjuju sebe, svog partnera i bračni odnos. Poslednje dve kategorije, pretpostavke i standardi, stoga zajedno čine specifična uverenja koja osoba ima o partnerskom odnosu, a koja često mogu imati rigidan i ekstremno oblik. U tom slučaju ona predstavljaju iracionalne i disfunkcionalne procese mišljenja koji igraju značajnu ulogu u remećenjima intimnih odnosa.

U okviru kognitivno-bihejvioralnih terapija parova i porodice posvećena je pažnja kognitivnim procesima osoba koji su specifični za partnerski odnos i koji imaju značajan uticaj na kvalitet veze. Dok je prvobitni fokus u istraživanjima bio na ispitivanju uloge selektivne pažnje i atribucija odgovornosti (npr., Epstein, Baucom, & Rankin, 1993; Karney, Bradbury, Fincham, & Sullivan, 1994) sada se sve veći broj studija bavi ulogom disfunkcionalnih uverenja u nastanku i održavanju problema unutar partnerskog odnosa (npr., DeBord, Romans, & Krieshok, 1996; James, Hunsley, & Hemsworth, 2002; Uebelacker & Whisman, 2005, itd.). S obzirom na nedostatak ovakvih istraživanja u našoj sredini, smatrali smo da je korisno napraviti studiju koja će se fokusirati na vezu između disfunkcionalnih uverenja i opažanja bračnog sklada i uporediti nalaze s rezultatima sličnih studija u drugim sredinama.

Disfunkcionalna uverenja i bračni sklad: nalazi i istraživačka pitanja

Ljudi često imaju idealističke stavove o partnerskim odnosima (Ellis, 1958) i veruju u mitove o vezama poput „ljubav traje večno“, „ljudi koji se vole imaju savršen seksualni život“, „ljubav prevazilazi sve prepreke“ i sl., u skladu s kojima formiraju očekivanja u pogledu svog partnera i odnosa s njim. Ta očekivanja su većinom preterana i nerealna i lako prerastaju u rigidne i apsolutističke stavove koji su praćeni drugim iracionalnim uverenjima i vode bračnom poremećaju (Ellis & Dryden, 1997). Po teoriji Racionalno-emozivne bihevioralne terapije (REBT), koja je pružila značajan doprinos ovoj temi, rigidnost uzima formu zahteva (u vidu „mora...“, „treba...“, „neophodno je...“) koje osoba usmerava na sebe, druge ljude ili uslove življenja. Ljudi takođe remete sebe drugim iracionalnim uverenjima kao što su užasavanje („užasno je ako...“), frustraciona netolerancija („ne mogu podneti ako...“) i globalno negativno vrednovanje sebe, drugih ljudi ili samog života („bezvredan sam ako...“, „ti si loš čovek ako...“, „život je loš ako...“).

Pojedini autori nastojali su da utvrde iracionalna uverenja koja su specifična upravo za partnerski odnos (Eidelson & Epstein, 1982, DeBord et al., 1996). Ona se tiču različitih aspekata bračnog života, kao što su seksualnost, romantični ideali, donošenje odluka, poželjne osobine partnera i sl. Uverenja koja su specifična za odnos svojim značajnim delom formulisana su na osnovu Elisove teorije kognitivnog funkcionisanja, ali i šire kognitivno-bihevioralne perspektive, tako da se u tim radovima naizmenično koriste izrazi „iracionalna uverenja“ i „disfunkcionalna uverenja“. Prvi izraz se u teoriji REBT-a koristi za apsolutističke zahteve, užasavanje, frustracionu netoleranciju i negativno globalno vrednovanje drugih, dok se drugi izraz koristi u široj kognitivno-bihevioralnoj perspektivi, koja pod njim podrazumeva obuhvatniji skup stavova koji su nerealistični i štetni po odnos (npr., „Partneri koji imaju dobar odnos nemaju tajni jedno pred drugim“).

Rezultati istraživanja ukazuju na to da su disfunkcionalna uverenja kojih se partneri drže povezana s problemima u komunikaciji (Emmelkamp, Krol, Sanderman, & Ruphan, 1987), brojnijim konfliktima i izraženošću nezdravih emocija, kao i generalno većim nivoom bračnog nesklada (Hamamci, 2005a; Hamamci, 2005b; James et al., 2002; Uebelacker & Whisman, 2005). Takođe je utvrđeno da uverenja koja su specifična za vezu, kao i opšta iracionalna uverenja, značajno predviđaju nivo nelagode u braku, pri čemu su kognicije vezane za brak snažnije povezane sa tom nelagodom nego što su to opšta uverenja. Pokazala se značajnom i sličnost u uverenjima između partnera, pri čemu je veća opažena sličnost povezana s manjim nivoom nelagode (Jones & Stanton, 1988). Uticaj te vrste uverenja razlikuje se u zavisnosti od kulture, shvatanja polnih uloga, koncepta braka i očekivanja. U bivšim komunističkim zemljama Sovjetskog saveza takva uverenja su manje (ali ipak značajno) povezana s kvalitetom braka nego u zemljama Zapada (Goodwin & Gaines, 2004). Možemo stoga zaključiti da stepen povezanosti različitih grupa uverenja s bračnim skladom varira u odnosu na različita društvena uređenja.

Istraživanja partnerskih odnosa i faktora koji na njih utiču suočena su sa brojnim problemima. Neke od prepreka odnose se na različito određivanje pokazatelja kvaliteta braka, u vidu zadovoljstva brakom, sreće, ili skladnosti (Karney & Bradbury, 1997), kao i korišćenja raznovrsnih, neusaglašenih instrumenata, tako da je teško upoređivati nalaze. Takođe se raspravlja o tome koji je metod istraživanja optimalan. Pojedini istraživači preferiraju skale samoprocene dok drugi zagovaraju opservacioni metod i tvrde da postoje razlike između onoga što ljudi o sebi kažu i onoga što zaista rade i da se posmatranjem realnih ponašanja partnera može dobiti bolji uvid u bračnu dinamiku (Bradbury et al., 2000). Jednu od najvećih prepreka predstavlja kompleksna priroda partnerskog odnosa, tj. činjenica da je reč o procesu na koji interaktivno utiču oba učesnika, i koji stoga nije jednostavno proučavati i razumeti. S obzirom na rečeno, postoje različiti pristupi toj tematici, među kojima se razlikuju tzv. intrapersonalni i interpersonalni (Karney & Bradbury, 1997; Caughlin, et. al., 2000).

Intrapersonalni pristup u svojoj osnovi ima ideju da su odgovori osobe na relevantne socijalne stimuluse većinom determinisani njenim trajnim karakteristikama i crtama ličnosti, tj. da stabilne odlike ličnosti koje osoba unosi u vezu imaju direktan uticaj na doživljaj kvaliteta braka i njeno ponašanje prema partneru (Caughlin et. al., 2000). Drugim rečima, taj pristup pretpostavlja da su pojedine osobe usled sopstvenih nedostataka nesposobne da formiraju i održe skladan odnos s partnerom, tj. da postoji „efekat sopstvenih osobina”. Eksplanatorna korisnost tog pristupa nesumnjiva je, pri čemu se ima u vidu da je na taj način mnogo jednostavnije objasniti kako faktori ličnosti utiču na bračni odnos. Međutim, ukoliko bismo se rukovodili samo tom jednostavnom pretpostavkom, podrazumevali bismo da osobe svoj odnos posmatraju na način koji je apsolutno nezavisan od bračne dinamike.

Za razliku od toga, u *interpersonalnom pristupu* naglašava se interaktivna priroda braka i pridaje se značaj ulogama svakog od učesnika. Taj pristup zagovara stav da odlike ličnosti jednog partnera utiču ne samo na sopstveni doživljaj, već i na doživljaj kvaliteta braka drugog partnera, tj. da postoji „efekat partnera” (Caughlin et. al., 2000). Na taj način slika bračnog odnosa znatno se usložnjava, ali se istovremeno dobija bolji uvid. Suštinska pretpostavka jeste da ličnost osobe, putem ponašanja i komunikacije, utiče na suprugu, njegovo viđenje braka, njegovo ponašanje, i obratno.

Pomenuta dva pristupa nisu međusobno isključiva, već mogu doprineti jedan drugom, s obzirom da je svaki intrapersonalni uticaj praćen nekim interpersonalnim procesom (Caughlin et. al., 2000).

Cilj

Imajući u vidu teorijske pretpostavke i empirijske nalaze, ova studija teži da utvrdi da li je način na koji osobe opažaju i procenjuju svoj brak povezan sa disfunkcionalnim uverenjima koje imaju o intimnoj vezi. Uzimajući

u obzir kompleksnu prirodu partnerskih odnosa, koristićemo kombinaciju intrapersonalnog i interpersonalnog pristupa – s jedne strane, ispitiva- ćemo povezanost uverenja osobe s njenim ličnim doživljajem braka, a s druge, njihovu povezanost s partnerovim doživljajem braka. Na taj način moguće je dobiti preciznije informacije i jasniju sliku o tome kako uverenja o partnerskom odnosu utiču na bračni sklad, što će posledično doprineti boljem razumevanju specifičnosti bračne dinamike i objašnjenju interakcije parova u našoj zemlji. U skladu sa intrapersonalnim i interpersonalnim pristupom pretpostavili smo da disfunkcionalna uverenja o partnerskom odnosu imaju negativan uticaj ne samo na doživljaj bračnog sklada jednog od partnera već i na doživljaj drugog partnera.

Metod

Ispitanici

Uzorak čini 100 parova iz više gradova u Srbiji, koji su u zakonskoj bračnoj zajednici. Ispitanici su uzrasta od 20 do 64 godine, s prosečnom starošću 41,8 godina (43,43 godina za muškarce i 40,18 za žene). Svaki par je na kućnu adresu dobio po dva istovetna upitnika i koverat u koji su stavili popunjene upitnike i zalepili ga, nakon čega su ga vratili istraživačima. Supružnici su dobili instrukciju da popunjavaju upitnike nezavisno jedan od drugog, s obzirom da nije bilo spoljne kontrole u vidu prisustva nekoga od članova istraživačkog tima.

Instrumenti

Upitnik uverenja o partnerskom odnosu (Relationship Beliefs Questionnaire, RBQ; DeBord & Romans, 1995) korišćen je za utvrđivanje stepena prisustva disfunkcionalnih uverenja specifičnih za partnerski odnos, koja predstavljaju kognitivnu komponentu disfunkcionalnih procesa u vezi. Upitnik se sastoji od 71 stavke koje se procenjuju na šestostepenoj Likertovoj skali. Mogući raspon ukupnog skora jeste od 71 do 426, pri čemu veći skor odražava veći stepen prisustva disfunkcionalnih uverenja specifičnih za partnerski odnos. Upitnik je sačinjen od 9 subskala: 1. Moramo uvek biti potpuno otvoreni i iskreni jedno prema drugom; 2. Moramo čitati jedno drugom misli; 3. Moramo sve raditi zajedno; 4. Moramo zadovoljiti sve potrebe jedno drugom; 5. Moramo se menjati jedno zbog drugog; 6. Između nas sve treba uvek biti savršeno; 7. Dobre veze bi trebalo lako da se održavaju; 8. Osoba je kompletna samo ako je u vezi i 9. romantični idealizam. Takođe se iz rezultata može izračunati „indeks duplih standarda” koji predstavlja tendenciju osobe da skup pravila koji podrazumeva za svog partnera ne podrazumeva i za samog sebe, i obrnuto. Upitnik je pokazao dobru validnost i konzistentnost (Romans & DeBord, 1995). Koeficijent pouzdanosti (Kronbahova α) u ovom istraživa-

nju iznosi 0,95, a za subskele nešto niži, ali prihvatljiv (preko 0,80), osim za šestu i osmu u kojima je 0,56 i 0,69.

Stepen bračnog sklada meren je *Skalom prilagođenosti dijade* (Dyadic Adjustment Scale, DAS; Spanier, 1976), upitnikom samoprocene koji se sastoji od 32 stavke, a koji je dizajniran sa ciljem da odredi kvalitet veze, tako kako ga opažaju bračni parovi. Prilagođenost dijade posmatra se kao proces koji konstantno prolazi kroz promene, pri čemu se kvalitet može meriti u određenoj vremenskoj tački. Ukupni skor odražava bračnu usklađenost i sveukupno zadovoljstvo vezom i može biti u rasponu od 0 do 151, pri čemu veći skor odražava veći stepen bračnog sklada. Skala se pokazala kao visoko pouzdana ($\alpha = 0,96$; Spanier, 1976). U ovoj studiji koeficijent pouzdanosti je 0,86.

Za potrebe ove studije oba upitnika prevedena su sa engleskog jezika, u čemu su učestvovala, nezavisno jedan od drugog, četiri procenjivača – dva stručnjaka iz oblasti anglistike i dva racionalno-emozivna bihejvioralna terapeuta.³

REZULTATI

U Tabeli 1 prikazane su aritmetičke sredine i standardne devijacije ukupnih skorova za bračni sklad i subskala Upitnika uverenja o partnerskom odnosu (DeBord & Romans, 1995), za muškarce i žene.

Tabela 1: *Aritmetičke sredine i standardne devijacije skorova analiziranih varijabli za muškarce i žene*

	Muškarci		Žene	
	M	SD	M	SD
Bračni sklad	114,31	12,76	116,98	11,99
Moramo uvek biti potpuno otvoreni i iskreni jedno prema drugom	55,11	11,47	51,76	13,23
Moramo čitati jedno drugom misli	24,01	6,58	22,93	7,54
Moramo sve raditi zajedno	23,47	7,87	23,07	8,37
Moramo zadovoljiti sve potrebe jedno drugom	35,08	8,22	33,58	9,09
Moramo se menjati jedno zbog drugog	31,82	8,03	29,05	9,23
Između nas sve treba uvek biti savršeno	22,84	5,17	21,86	5,71
Dobre veze bi trebalo lako da se održavaju	17,69	5,75	16,55	6,84
Osoba je kompletna samo ako je u vezi	16,11	5,02	14,56	5,62
Romantični idealizam	24,64	6,83	23,91	7,36

3 Skala prilagodjenosti dijade data je u celini u apendiksu članka Spanier (1976).

Upitnik uverenja o partnerskom odnosu dobili smo od Džona Romana, jednog od autora skale.

Utvrđeno je da između vrednosti varijabli za muševce i žene postoji značajna pozitivna povezanost, što ukazuje na sličnosti između partnera.

Tabela 2: Vrednosti korelacija za pojedinačne varijable između supružnika

	r
Bračni sklad	0,55**
Moramo uvek biti potpuno otvoreni i iskreni jedno prema drugom.	0,39**
Moramo čitati jedno drugom misli.	0,52**
Moramo sve raditi zajedno.	0,47**
Moramo zadovoljiti sve potrebe jedno drugom.	0,48**
Moramo se menjati jedno zbog drugog.	0,47**
Između nas sve treba uvek biti savršeno.	0,28**
Dobre veze bi trebalo lako da se održavaju.	0,56**
Osoba je kompletna samo ako je u vezi.	0,43**
Romantični idealizam.	0,55**

**Korelacija značajna na nivou 0,01

U cilju provere postavljene hipoteze sprovedene su dve hijerarhijske regresione analize, jedna za muševce i jedna za žene, gde su kao prediktori uzete vrednosti subskala Upitnika uverenja o partnerskom odnosu (DeBord & Romans, 1995), a kao kriterijum skorovi na Skali prilagođenosti dijade (Spanier, 1976). U prvom koraku prediktori su bili skorovi sa subskala jednog od partnera, a u drugom koraku skorovi njegovog partnera.

U uzorku muškaraca pokazalo se da su oba modela značajna – model u kojem su prediktori uverenja muškaraca, kao i model u koji su uključena i uverenja njihovih žena. Oba bloka prediktora zajedno objašnjavaju ukupno 36% varijanse u opaženom kvalitetu braka muškaraca ($R^2 = 0,36$, $df = 99$, $p = 0,02$). Utvrđeno je da se uvođenjem ženinih uverenja u model procenat objašnjene varijanse ne povećava značajno (R^2 Change = 0,11, $p = 0,12$), tako da se može smatrati da se varijacije u zavisnoj varijabli mogu približno dobro objasniti samo na osnovu uverenja muškaraca ($R^2 = 0,25$, $df = 99$, $p = 0,02$) i da se ženina uverenja mogu isključiti iz modela. Analizom β koeficijenata, prikazanih u Tabeli 3, može se videti da najveću prediktivnu moć imaju subskale „romantični idealizam” i „dobre veze bi trebalo lako da se održavaju”. Takođe je značajan podatak da nisu sve subskale Upitnika uverenja o partnerskom odnosu negativno povezane sa opaženim kvalitetom braka. Pozitivne povezanosti dobijene su u slučaju subskala „romantični idealizam”, „Moramo sve raditi zajedno” i „Moramo uvek biti potpuno otvoreni i iskreni jedno prema drugom”.

Tabela 3: Vrednosti β koeficijenata i odgovarajućih značajnosti u modelu gde je kriterijum kvalitet braka muškarca, a prediktori grupe disfunkcionalnih uverenja o partnerskom odnosu

Subskala	β	p
Moramo uvek biti potpuno otvoreni i iskreni jedno prema drugom (M)	0,05	0,71
Moramo čitati jedno drugom misli (M)	-0,08	0,58
Moramo sve raditi zajedno (M)	0,08	0,56
Moramo zadovoljiti sve potrebe jedno drugom (M)	-0,11	0,48
Moramo se menjati jedno zbog drugog (M)	-0,14	0,33
Između nas sve treba uvek biti savršeno (M)	-0,16	0,11
Dobre veze bi trebalo lako da se održavaju (M)	-0,38	0,00
Osoba je kompletna samo ako je u vezi (M)	-0,14	0,24
Romantični idealizam (M)	0,40	0,01

U uzorku žena pokazalo se da su oba modela značajna – model u kojem su prediktori uverenja žena, kao i model u koji su uključena i uverenja njihovih muževa. Pokazalo se da uverenja žena i uverenja njihovih muževa objašnjavaju 46% varijanse u opaženom kvalitetu braka žena ($R^2 = 0,46$, $df = 99$, $p = 0,00$). Takođe je procenat objašnjene varijanse značajno veći nakon uvođenja partnerovih uverenja u model (R^2 Change = 0,13, $p = 0,04$), u odnosu na model u kojem su prediktori samo uverenja žena ($R^2 = 0,33$, $df = 99$, $p = 0,00$). Analizom β koeficijenata, prikazanih u Tabeli 4, može se videti da najveću prediktivnu moć imaju subskale „romantični idealizam” žena i subskala „moramo se menjati jedno zbog drugog” njihovih muževa. I u ovom slučaju nađeno je da pojedine subskale imaju pozitivan efekat na opaženi kvalitet braka, umesto očekivanog negativnog. Te subskale su kod žena: „romantični idealizam”, „moramo se menjati jedno zbog drugog”, „moramo čitati jedno drugom misli”, a kod muževa: „moramo sve raditi zajedno”, „moramo uvek biti potpuno otvoreni i iskreni jedno prema drugom”, „romantični idealizam” i „moramo čitati jedno drugom misli”.

Tabela 4: Vrednosti β koeficijenata i odgovarajućih značajnosti u modelu gde je kriterijum kvalitet braka žene, a prediktori grupe sopstvenih i partnerovih disfunkcionalnih uverenja o partnerskom odnosu

Subskala	β	p
Moramo uvek biti potpuno otvoreni i iskreni jedno prema drugom (Ž)	-0,15	0,31
Moramo čitati jedno drugom misli (Ž)	0,05	0,74
Moramo sve raditi zajedno (Ž)	-0,29	0,08
Moramo zadovoljiti sve potrebe jedno drugom (Ž)	-0,31	0,06
Moramo se menjati jedno zbog drugog (Ž)	0,16	0,35
Između nas sve treba uvek biti savršeno (Ž)	-0,15	0,17
Dobre veze bi trebalo lako da se održavaju (Ž)	-0,13	0,33
Osoba je kompletna samo ako je u vezi (Ž)	-0,04	0,75

Subskala	β	p
Romantični idealizam (Ž)	0,53	0,00
Moramo uvek biti potpuno otvoreni i iskreni jedno prema drugom (M)	0,23	0,71
Moramo čitati jedno drugom misli (M)	0,08	0,58
Moramo sve raditi zajedno (M)	0,26	0,56
Moramo zadovoljiti sve potrebe jedno drugom (M)	-0,05	0,48
Moramo se menjati jedno zbog drugog (M)	-0,47	0,33
Između nas sve treba uvek biti savršeno (M)	-0,09	0,11
Dobre veze bi trebalo lako da se održavaju (M)	-0,16	0,00
Osoba je kompletna samo ako je u vezi (M)	-0,003	0,24
Romantični idealizam (M)	0,09	0,6

Da bismo proverili mogući konfundirajući uticaj starosti ispitanika i broja godina provedenih u braku, izvršena je još jedna serija hijerarhijskih regresionih analiza, kojom se pokazalo da pomenute varijable nemaju značajan doprinos u objašnjenju varijanse u opaženom kvalitetu braka, kako u uzorku muškaraca (R^2 Change = 0,01, p = 0,41), tako i u uzorku žena (R^2 Change = 0,03, p = 0,10).

Diskusija

Cilj ove studije bio je da utvrdi povezanost disfunkcionalnih uverenja partnera o intimnoj vezi s načinom na koji oni opažaju i procenjuju svoj brak. U analizi efekata pojedinačnih grupa uverenja koje su obuhvaćene Uпитnikom uverenja o partnerskom odnosu pokazao se značajan efekat uverenja na intrapersonalnom nivou za oba pola, dok je efekat na interpersonalnom nivou značajan samo u uzorku žena, ali ne i u uzorku muškaraca. Takođe je utvrđeno da nemaju sva uverenja negativan efekat na opaženi kvalitet braka, već da neka od njih pozitivno utiču, posebno kad je reč o romantičnom idealizmu.

Vrednosti na Skali prilagođenosti dijade vrlo su slične onima koje su ranije utvrđene (Spanier, 1976), što je lako razumljivo s obzirom na to da se uzorak sastoji od nekliničke populacije parova. Međutim, parovi u našem uzorku imaju nešto više skorove na Uпитniku uverenja o partnerskom odnosu od onih koje su ranije izvorno utvrđene kao prosečne (DeBord & Romans, 1995), što govori o tome da postoji mogućnost da su muškarci i žene u Srbiji više skloni tome da misle iracionalno o partnerskom odnosu. Razmatranje pomenute hipoteze prevazilazi cilj ove studije, te njena provera ostaje zadatak za buduća istraživanja.

Nalaz da disfunkcionalna uverenja o partnerskim odnosima na intrapersonalnom nivou imaju značajan uticaj na sopstveni opažaj bračnog sklada kod muškaraca i žena u skladu je s nalazima ranijih istraživanja koja su se

bavila ovom temom (Emmelkamp et al, 1987; Hamamci 2005a, 2005b; Jones & Stanton, 1988). Može se pretpostaviti da su osobe koje imaju visoka očekivanja i standarde u pogledu svog partnera i intimnog odnosa s njim sklone da formiraju rigidan skup pravila koja ih čine vulnerabilnim na izazove koje veza postavlja (Karney & Bradbury, 1995). Naime, osoba posmatra svog partnera i vezu kroz prizmu tih pravila i u skladu s tim objašnjava događaje do kojih dolazi u odnosu. Usled tako rigidnog načina mišljenja brojne situacije mogu se interpretirati kao kršenje pravila, što dalje vodi konfliktima i problemima u vezi i ocenjivanju veze kao loše.

Kad je reč o interpersonalnom nivou, dobijeni su različiti nalazi za ispitanike muškog i ženskog pola. U uzorku žena utvrđen je značajan uticaj muževljevih disfunkcionalnih uverenja o partnerskom odnosu na kvalitet braka koji opažaju žene, što je u skladu s našom početnom pretpostavkom. U uzorku muškaraca dobijeni su nešto drugačiji rezultati. Iako su se i muškarčeva i partnerkina uverenja pokazala kao značajni prediktori opaženog kvaliteta braka, partnerkina uverenja ipak ne doprinose značajno objašnjenju varijacija u zavisnoj varijabli, što znači da se te varijacije mogu dovoljno dobro objasniti i samo uverenjima muškaraca.

Reč je o nalazu koji treba tumačiti sa oprezom. Uvidom u R^2 vrednosti koje govore o doprinosu partnerovih uverenja na bračni sklad može se videti da razlika između doprinosa koji imaju muževljeva uverenja na ženin opažaj bračnog sklada i doprinosa koji imaju ženina uverenja u objašnjavanju muževljevog opažaja bračnog sklada iznosi samo 2%, mada se poslednji doprinos pokazao kao statistički neznačajan. Moguće je da bi se na nekom većem uzorku doprinos ženinih uverenja muževljevom opažaju bračnog sklada pokazao značajnim. Moguće objašnjenje može se potražiti i u razlikama u polnim ulogama, kao i u polnim razlikama uopšte. Postoje nalazi o različitoj interpersonalnoj percepciji između supružnika i različitom tumačenju percipiranih karakteristika (Creamer & Campbell, 1988; Karney & Bradbury, 1997), na osnovu čega bi se moglo pretpostaviti da se stavovi koji supružnici ispoljavaju u bračnom kontekstu različito vrednuju u zavisnosti od pola. Pojedini autori smatraju da su žene generalno više usmerene na emocionalnost i analiziranje intimnog odnosa nego muškarci, koji se više usmeravaju na posao, novac i praktične detalje, pri čemu su žene sklone da vrše emocionalni pritisak ukoliko žele promenu u odnosu, što je jedna od stvari na koju se muževi najčešće žale (Gottman & Levenson, 1988).

Objašnjenje se takođe može potražiti u razlikama između samih uverenja o partnerskom odnosu. Kao što je već pomenuto, utvrđeno je da neka od njih pozitivno utiču na opaženi kvalitet braka, naročito „romantični idealizam” što je slično nalazima koje su dobili i autori upitnika u svojim daljim istraživanjima (DeBord et al., 1996). Moguće objašnjenje može se potražiti u razumevanju određenih konstrukata u okviru Upitnika uverenja o partnerskim odnosima kao dostižnih standarda kojima se teži u okviru kvalitetne veze, a

ne kao rigidnih i apsolutističkih zahteva (DeBord et al., 1996). Naime, postoji mogućnost da osobe koje svoj brak ocenjuju kao kvalitetan daju pozitivnije odgovore na stavke koje govore o socijalno prihvatljivim i poželjnim aspektima partnerske veze (npr. na stavke koje vrednuju potpunu iskrenost između partnera). Ukoliko su, pored toga, sklone da svoj brak idealizuju, imaće više skorove na stavkama koje govore o romantičnom idealizmu, kao i na onima koje se odnose na kvalitet braka.

Dobijeni rezultati govore o vrlo kompleksnim sistemima odnosa između bračnih partnera iz našeg uzorka, koje je potrebno dodatno proveriti i objasniti na većem uzorku parova u nekliničkoj populaciji, kao i na uzorku parova za koje je potvrđeno da imaju bračnih problema, bilo da su u procesu psihoterapije ili razvoda. Takođe je moguće da su disfunkcionalna uverenja o partnerskom odnosu drugačije zastupljena u našoj sredini u odnosu na ranije utvrđene prosečne vrednosti (DeBord & Romans, 1995), s obzirom na česte kulturološke specifičnosti tih kognicija (Goodwin & Gaines, 2004).

Zaključak

Cilj ove studije jeste da utvrdi povezanost između opaženog bračnog sklada i disfunkcionalnih uverenja koja partneri imaju o intimnoj vezi. Vođen savremenom kognitivno bihevioralnom teorijom partnerskih odnosa, rad obuhvata interpersonalnu i intrapersonalnu perspektivu. Naša početna pretpostavka – na intrapersonalnom planu postoje značajni efekti uverenja o partnerskom odnosu na opaženi bračni sklad – potvrđena je za oba pola. Očekivani rezultat na interpersonalnom planu dobijen je samo u uzorku žena, u kojem je utvrđen značajan uticaj muževljevih disfunkcionalnih uverenja o partnerskom odnosu na kvalitet braka koji opažaju žene. U uzorku muževa utvrđeno je da disfunkcionalna uverenja o intimnom odnosu koja imaju žene ne utiču značajno na opažaj bračnog sklada njihovih muževa. Takođe, pojedina uverenja (najviše romantični idealizam) imaju neočekivan pozitivan efekat na opažaj bračnog sklada. Dodatan napor radi daljeg ispitivanja tih fenomena vodio bi boljem razumevanju suptilnih procesa koji se odvijaju u okviru bračnog odnosa. Time bi se pomogao razvoj empirijski zasnovanih intervencija kojima bi se moglo uticati na prevazilaženje bračnih problema, što bi dalje vodilo unapređenju individualne, porodične i šire društvene dobrobiti.

Literatura

- Baucom, D. H., Epstein, N., Sayers, S., & Sher, G. T. (1989). The Role of Cognitions in Marital Relationships: Definitional, Methodological, and Conceptual Issues. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57(1), 31–38.
- Bradbury T. N, Fincham F. D., & Beach, S. R. H. (2000). Research on the Nature and Determinants of Marital Satisfaction: A Decade in Review. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 964–980.

- Caughlin, J. P., Huston, T. L., & Houts, R. M. (2000). How Does Personality Matter in Marriage? An Examination of Trait Anxiety, Interpersonal Negativity, and Marital Satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(2), 326–336.
- Creamer, M. & Campbell, I. M. (1988). The Role of Interpersonal Perception in Dyadic Adjustment. *Journal of Clinical Psychology*, 44(3), 424–430.
- DeBord J., Romans, J. S. C. (1995). Development of The Relationship Beliefs Questionnaire. *Psychological Reports*, 76, 1–3.
- DeBord J., Romans, J. S. C., Krieshok T. (1996). Predicting dyadic adjustment from general and relationship-specific beliefs. *The Journal of Psychology*, 130(3), 263–280.
- Eidelson R. J. & Epstein N. (1982). Cognition and relationship maladjustment: Development of a measure of dysfunctional relationship beliefs. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 50, 715–720.
- Ellis, A. (1958). Neurotic Interaction between Marital Partners. *Journal of Counseling Psychology*, 5(1), 24–28.
- Ellis A. (2003). The nature of disturbed marital interaction. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 21(3/4), 147–153.
- Ellis, A. & Dryden, W. (1997). *The practice of rational emotive behavior therapy* (2nd Ed.). NY: Springer Publishing Company.
- Emmelkamp P., Krol B., Samderman D., & Ruphan M. (1987). The assessment of relationship beliefs in a marital context. *Personality and Individual Differences*. 8(6), 775–780.
- Epstein, N., Baucom, D. H., & Rankin, L. A. (1993). Treatment of marital conflict: a cognitive-behavioral approach. *Clinical Psychology Review* 13, 45–57.
- Goodwin, R. & Gaines, S. (2004). Relationships beliefs and relationship quality across cultures: country as a moderator of dysfunctional beliefs and relationship quality in three former Communist societies. *Personal Relationships*, 11, 267–280.
- Gottman, J. M. & Levenson, R. W. (1988). The Social Psychophysiology of Marriage. In: Noller, P. & Fitzpatrick, M. A. (Eds.) *Perspectives on Marital Interaction*. Clevedon, England: Multilingual Matters, Ltd.
- Hamamci Z. (2005a). Dysfunctional Relationship Beliefs in Marital Satisfaction and Adjustment. *Social Behavior and Personality*, 33(4), 313–328.
- Hamamci Z. (2005b). Dysfunctional Relationship Beliefs in Marital Conflict. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 23(3), 245–261.
- James S., Hunsley J., & Hemsworth D. (2002). Factor Structure of the Relationship Belief Inventory. *Cognitive Therapy and Research*, 26(6), 729–744.
- Jones M. E. & Stanton A. L. (1988). Dysfunctional beliefs, belief similarity and marital distress: a comparison of models. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 7(1), 1–14.
- Karney, B. R. & Bradbury, T. N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, method, and research. *Psychological Bulletin*, 118, 3–34.
- Karney B. R. & Bradbury T. N. (1997). Neuroticism, Marital Interaction, and the Trajectory of Marital Satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(5), 1075–1092.

- Karney B. R., Bradbury T. N., Fincham F. D., & Sullivan K. T. (1994). The Role of Negative Affectivity in the Association Between Attributions and Marital Satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(2), 413–424.
- Republički zavod za statistiku (2011). *Osnovni demografski pokazatelji stanovništva*. Preuzeto sa www.stat.gov.rs. 15.09.2013.
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: new scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38, 15–28.
- Uebelacker L. A. & Whisman M. A. (2005). Relationship Beliefs, Attributions, and Partner Behaviors Among Depressed Married Women. *Cognitive Therapy and Research*, 29(2), 143–154.

DATUM PRIJEMA RADA: 27.11.2013.

DATUM PRIHVATANJA RADA: 01.04.2014.

The Connection Between dysfunctional Relationship Beliefs and Dyadic Adjustment

Severina Filipović

Belgrade

Tatjana Vukosavljević-Gvozden

Faculty of Philosophy, University of Belgrade

Goran Opačić

Faculty of Philosophy, University of Belgrade

The purpose of this study was to determine the connection between dyadic adjustment and dysfunctional relationship beliefs that are discussed in the contemporary cognitive-behavioural perspective. Given the nature of personal relationships, the study included intrapersonal and interpersonal approach. The intrapersonal approach suggests that one's perception of dyadic adjustment is determined by one's own personality characteristics, while the interpersonal approach suggests that one's partner's characteristics have influence, too. Accordingly, it was assumed that people perceive their marriages as less adjusted if they themselves and their partner have more pronounced dysfunctional beliefs. The sample consisted of 100 married couples from Serbia aged 20–64 years ($M=41.8$). The participants completed the Relationship Beliefs Questionnaire and the Dyadic Adjustment Scale. Significant intrapersonal effects of relationship beliefs on the perceived dyadic adjustment were found for both genders. Expected intrapersonal effects were found only in the female sample. Additionally, unexpected positive effects of certain groups of relationship beliefs (e.g. romantic idealism) were found.

Key words: dyadic adjustment, dysfunctional relationship beliefs